

ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut
33-100 Tarnów, Plac Ojca Świętego Jana Pawła II nr 1
Wydział Prawa Kanonicznego
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

O C E N A

rozprawy doktorskiej z prawa kanonicznego:

„Odpowiedzialność wiernych świeckich za Eucharystię w polskim ustawodawstwie synodalnym w latach 1983-2012”, Lublin 2022, s. 550, napisanej przez ks. Patryka Antoniego Szymańskiego na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Instytucie Prawa Kanonicznego, pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Mirosława Sitarza, w odpowiedzi na uchwałę Rady tegoż Instytutu Prawa Kanonicznego z dnia 13 czerwca 2022 roku

1. Wprowadzenie

Instytucja synodu diecezjalnego, jak również synody partykularne, odegrały w historii Kościoła, także w historii Kościoła w Polsce bardzo ważną i znaczącą rolę; wystarczającym dowodem, który to potwierdza są nie tylko bardzo bogate archiwa synodalne, ale i także bardzo obszerna literatura dotycząca tych instytucji na przestrzeni wieków, wraz z analizą poszczególnych zgromadzeń synodalnych. Intensywność zwoływania poszczególnych instytucji widoczna była szczególnie po poszczególnych soborach.

Synody partykularne dzielą się na synody plenarne oraz prowincjale. Synod plenarny, czyli zgromadzenie dla wszystkich Kościołów partykularnych tej samej Konferencji Biskupów, zbiera się wówczas, gdy Konferencja Biskupów – mając aprobatę Stolicy Apostolskiej – uzna to za konieczne lub pożyteczne (KPK 83, kan. 439 § 1); norma ta ma zastosowanie również wtedy, gdy granice prowincji

kościelnej pokrywają się z granicami kraju (KPK 83, kan. 439 § 2). Z kolei synod prowincjalny dla Kościołów partykularnych tej samej prowincji kościelnej, należy zwołać, ilekroć – zdaniem większości biskupów diecezjalnych prowincji – wyda się to pożyteczne (KPK 83, kan. 440 § 1).

Synod prowincjalny, w szczególności, pozostaje instytucją od dawna związana z życiem oraz funkcjonowaniem Kościoła w jego wymiarze lokalnym. Od pierwszych wieków biskupi stojący na czele poszczególnych Kościołów partykularnych, zjednoczeni miłością braterską oraz kierowani odpowiedzialnością za uniwersalną misję przekazaną im przez Apostołów, jednoczyli swoje siły w celu tworzenia i popierania dobra wspólnego, jak również poszczególnych Kościołów. Między innymi, z tych to właśnie motywów były zwoływane tak sobory ekumeniczne, jak i o wiele liczniejsze synody prowincjalne. Sobór Watykański II w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, nawiązując do wspomnianych antycznych tradycji Kościoła, zwrócił uwagę, aby w odnowionej rzeczywistości posoborowej, czcigodne instytucje synodów nabrały nowej mocy, dzięki czemu można by należycie i skutecznie zatroszczyć się o wzrost wiary i zachowanie karność w różnych Kościołach, stosownie do okoliczności czasu (por. CD 36).

Z kolei *synod diecezjalny*, który także jako instytucja Kościoła posiada bogatą przeszłość, wyłania się wyraźnie odnowiony z okresu posoborowego i prezentuje się dzisiaj, bardziej niż w przeszłości, jako instrument zdolny do precyzyjnego wytyczania kierunków, tak w duszpasterstwie jak i w procesach kościelnego dojrzewania wspólnoty diecezjalnej na wielu płaszczyznach. Trzeba by tutaj, przede wszystkim, podkreślić naturalny wpływ teologii Kościoła partykularnego, szczególnie eklezjologii Soboru Watykańskiego II, na współczesną doktrynę o synodzie diecezjalnym. Również aktualne Kodeksy, łaciński oraz wschodni, prezentują nowy obraz synodu diecezjalnego, gdzie jest on ukazany jako pierwsza instytucja kanoniczna typu doradczego w Kościele partykularnym, która jednocześnie w swoje prace winna angażować całą wspólnotę.

A zatem, także i w czasach współczesnych, a może szczególnie dzisiaj, powyższe instytucje, dobrze przygotowane oraz poprawnie przeprowadzone, mogą znacząco przyczynić się do lepszego funkcjonowania Kościoła, w szczególności w jego wymiarze partykularnym, jak i do współczesnego procesu ewangelizacji. Także refleksja naukowa nad ustaleniami poszczególnych synodów jest ważna. Stąd też, w ten ważny nurt polskiej kanonistyki wpisuje się także refleksja naukowa nad odpowiedzialnością wiernych świeckich za Eucharystię w polskim ustawodawstwie synodalnym w latach 1983-2012, czyli w okresie kiedy obowiązywały już normy z promulgowanego przez św. Jana Pawła II posoborowego Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku.

2. Ogólna prezentacja rozprawy doktorskiej

Prezentowana i oceniana rozprawa doktorska: „Odpowiedzialność wiernych świeckich za Eucharystię w polskim ustawodawstwie synodalnym w latach 1983-2012”, posiada następującą strukturę wewnętrzną:

- Spis treści (s. 1-3),
- Wykaz skrótów (s. 5-8),
- Wstęp (s. 9-21),
- pięć rozdziałów (s. 23-477), które zostały zatytułowane w następujący sposób:

rozdział pierwszy – „Podmioty odpowiedzialne za kierowanie liturgią i święci szafarze Eucharystii” (s. 23-82),

rozdział drugi – „Teologiczno-prawne podstawy odpowiedzialności wiernych świeckich za Eucharystię” (s. 83-198),

rozdział trzeci – „Odpowiedzialność wiernych świeckich za uczestnictwo we Mszy świętej” (s. 199-312),

rozdział czwarty – „Odpowiedzialność wiernych świeckich za przyjmowanie i udzielanie Komunii świętej” (s. 313-434),

rozdział piąty – „Odpowiedzialność wiernych świeckich za kult Eucharystii poza Mszą świętą” (s. 435-477).

Z formalnego, ale i merytorycznego punktu widzenia, należy podkreślić, że każdy ze wskazanych powyżej rozdziałów posiada właściwe wprowadzenie oraz zakończenie w formie wniosków, które syntetycznie zawierają się w punktach; ponadto rozdziały doktoratu – aczkolwiek są różnej wielkości; zdecydowanie najobszerniejsze, a co za tym idzie najbardziej bogate treściowo są rozdziały trzeci oraz czwarty – zostały merytorycznie dobrze zaplanowane, to znaczy, dwa pierwsze rozdziały mają charakter wprowadzający i ukazują podmioty odpowiedzialne za kierowanie liturgią oraz świętych szafarzy Eucharystii (rozdział pierwszy), natomiast rozdział drugi przedstawia teologiczno-prawne podstawy odpowiedzialności wiernych świeckich za Eucharystię. Rozdziały sukcesywne, to znaczy rozdział trzeci, czwarty oraz piąty podejmują już tematykę dotyczącą wprost polskiego ustawodawstwa synodalnego w obranej problematyce badań i w określonym okresie czasowym.

- Zakończenie (s. 479-487),

- Bibliografia: (s. 489-545), która, ma następujący podział wewnętrzny: I. Źródła prawa powszechnego; II. Źródła prawa partykularnego; III. Literatura. Jak łatwo się zorientować jest to bardzo bogaty zbiór tak źródeł jak i literatury, zrobiony w sposób poprawny, aczkolwiek rodzi się pytanie o umieszczenie na s. 499, czyli wśród źródeł prawa powszechnego, „Noty” Komisji Episkopatu Polski ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów.

- Streszczenie (s. 547n),

- Summary (s. 549n).

Sam tytuł rozprawy doktorskiej – „Odpowiedzialność wiernych świeckich za Eucharystię w polskim ustawodawstwie synodalnym w latach 1983-2012” – został sformułowany w sposób jasny i precyzyjny; obrona problematyka badań nie budzi żadnych wątpliwości. Z tak określonego tematu wynika, że Doktorant

pragnie przedstawić ustawodawstwo polskich synodów w przedmiocie odpowiedzialności wiernych świeckich za Najświętszy Sakrament w określonym okresie czasowym.

W trzynastostronicowym Wstępie do rozprawy doktorskiej, merytorycznie poprawnym, Doktorant wprowadza czytelnika w problematykę swoich badań, zwracając w szczególności uwagę na zagadnienia natury teologiczno-prawnej dotyczące Eucharystii. Sukcesywnie na s. 10 wskazuje, co jest tematem dysertacji doktorskiej, aby w dalszej części skupić się na wyjaśnieniu pojęcia terminu „odpowiedzialność”; pozostając wiernym swojej metodzie szerokiego ukazywania podejmowanej tematyki, na s. 12 analizuje czym jest synod i jakie są jego rodzaje. Wylicza także synody diecezjalne odbyte w Kościele w Polsce w latach 1983-2012, wspomina o II Synodzie Planarnym oraz o I Synodzie Prowincji Krakowskiej. W tym niewątpliwie wielowątkowym rozważaniu znajdujemy elementy istotne dla każdego wprowadzenia do rozprawy doktorskiej, to znaczy Doktorant wskazał cel swoich badań – „Cel rozprawy wiąże się z potrzebą znalezienia odpowiedzi na zasadnicze pytania: czy i w jakim zakresie polscy ustawodawcy synodalnie stanowią o odpowiedzialności wiernych świeckich za sakrament Eucharystii oraz w jaki konkretny sposób została ona przez nich ukazana. Mimo licznych prac dotyczących udziału wiernych świeckich w posłannictwie i życiu Kościoła, trudno znaleźć jednolite opracowanie odnoszące się do odpowiedzialności wiernych świeckich za Eucharystię w kodeksowym polskim ustawodawstwie synodalnym” (s. 19); Doktorant, oprócz ukazania oryginalności swoich badań, wskazał także w sposób ogólny analizowane źródła oraz wymienił polskich i zagranicznych kanonistów, których publikacje konsultował w trakcie pisania doktoratu. Syntetycznie przedstawił także zastosowane w pracy metody naukowe oraz problematykę poszczególnych pięciu rozdziałów.

Zasadniczy korpus pracy doktorskiej rozpoczyna rozdział o charakterze wprowadzającym zatytułowany „Podmioty odpowiedzialne za kierowanie liturgią i święci szafarze Eucharystii” (s. 23-82). Rozdział ten został podzielony na dwa punkty, gdzie pierwszy przedstawia podmioty odpowiedzialne za kierowanie liturgią. Są nimi: Stolica Apostolska, biskup diecezjalny oraz konferencja biskupów. Z kolei punkt drugi rozdziału omawia świętych szafarzy Eucharystii, którymi są: biskup, prezbiter i diakon. Jak łatwo się zorientować jest to problematyka powszechnie znana i uregulowana prawnie, ta sama uwaga dotyczy także kolejnego rozdziału rozprawy doktorskiej.

Rozdział drugi, „Teologiczno-prawne podstawy odpowiedzialności wiernych świeckich za Eucharystię” (s. 83-198), także podzielony na dwa punkty omawia najpierw fundament teologiczny i sukcesywnie prawny analizowanej odpowiedzialności. Pierwszy punkt podejmuje następujące tematy: 1. Chrzest podstawą uczestnictwa i warunkiem przyjęcia Eucharystii, 2. Bierzmowanie sakramentem udoskonalającym więź z Kościołem, 3. Eucharystia źródłem i szczytem całego życia chrześcijańskiego, 4. Eucharystia źródłem życia i wzrostu Kościoła. Z kolei punkt drugi ukazuje: 1. Pojęcie wiernych świeckich, 2. Podstawowe obowiązki i prawa wszystkich wiernych chrześcijan, 3. Obowiązki i prawa wiernych świeckich chrześcijan.

Rozdział trzeci zatytułowany „Odpowiedzialność wiernych świeckich za uczestnictwo we Mszy świętej” (s. 199-312) w ośmiu punktach analizuje wybrane polskie ustawodawstwo synodalne w następujących obszarach: odpowiedzialność za wypełnienie obowiązku uczestnictwa we Mszy świętej w niedziele i święta nakazane oraz odpowiedzialność za przygotowanie się do uczestniczenia w niej, odpowiedzialność wiernych świeckich za właściwe uczestnictwo w sprawowaniu Najświętszej Ofiary, jak również odpowiedzialność: za podejmowanie i właściwe wypełnianie posług oraz funkcji liturgicznych przez wiernych świeckich dorosłych, młodzież i dzieci, za przestrzeganie norm liturgicznych, za

zachowywanie jednolitych postaw, gestów i znaków w czasie celebracji eucharystycznej, oraz za właściwą formację liturgiczną.

Rozdział czwarty został zatytułowany następująco: „Odpowiedzialność wiernych świeckich za przyjmowanie i udzielanie Komunii świętej” (s. 313-434). Rozdział ten, analizując synodalne ustawodawstwo w przedmiocie odpowiedzialności, podejmuje osiem zagadnień, które dotyczą odpowiedzialności za: 1. Przygotowanie dzieci do przyjęcia Komunii świętej po raz pierwszy, 2. Godne przyjmowanie Komunii świętej, 3. Przyjmowanie Komunii świętej przez rozwiedzionych, którzy zawarli ponowny związek małżeński, 4. Przyjęcie Komunii świętej w ramach „COMMUNICATIO IN SACRIS”, 5. Częstotliwość, czas i miejsce przyjmowania Komunii świętej, 6. Sposób i formę przyjmowania Komunii świętej, 7. Przyjęcie Wiatyku, 8. Nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej.

Rozdział piąty „Odpowiedzialność wiernych świeckich za kult Eucharystii poza Mszą świętą” (s. 435-477) w czterech punktach przedstawia następujące zagadnienia: 1. Wystawienie i adoracja Najświętszego Sakramentu, 2. Nawiedzenie Najświętszego Sakramentu, 3. Procesje eucharystyczne (w tym procesje w Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Pańskiej i inne procesje eucharystyczne), 4. Kongresy eucharystyczne.

W Zakończeniu rozprawy doktorskiej znajdujemy jej syntetyczne podsumowanie; na s. 486n Doktorant przedstawił jedenaście, formalnie wyodrębnionych, postulatów „de lege ferenda”, przy czym należy wskazać, że zasadniczo mają one charakter praktyczno-pastoralny niż ściśle prawny. Ponadto Autor rozprawy ma nadzieję, że „podjęta w dysertacji problematyka przyczyni się do popularyzacji prawa synodalnego oraz do rozwoju myśli prawniczej na temat odpowiedzialności wiernych świeckich za Najświętszą Eucharystię, która jest źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego” (s. 487).

2. Ocena merytoryczno-formalna

Recenzowana rozprawa doktorska jest interesującym, bardzo obszernym studium polskiego posoborowego prawodawstwa synodalnego, niewątpliwie dobrze i dokładnie opracowanym w starannie zakreślonym obszarze badawczym. Zasługą podjętych badań jest ukazanie ustawodawstwa polskich synodów diecezjalnych i partykularnych ostatnich lat, podjęte badania stawiają jednocześnie ważne i praktyczne pytania: *jak polskie synody diecezjalne i partykularne kształtowały i kształtują współczesny Kościół w Polsce? Czy nie są to przypadkiem martwe instytucje, które się owszem odbyły, ale o których postanowieniach szybko zapomniano i stały się one jedynie przedmiotem wybranych badań naukowych?*

Innym ważnym pozytywnym aspektem recenzowanego doktoratu pozostaje fakt, iż Doktorant wykorzystał w swoich badaniach bogatą literaturę przedmiotu, i to nie tylko z zakresu prawa kanonicznego, ale również teologiczną: polską oraz obcojęzyczną.

Niewątpliwym walorem pracy jest wskazanie na bogaty dorobek współczesnego polskiego ustawodawstwa synodalnego, co także wystawia w tej materii Kościołowi w Polsce pozytywne świadectwo na tle Kościoła powszechnego. Powyższe polskie synody to z jednej strony wyraz troski o wzrost wiary, z drugiej zaś o dyscyplinę w Kościele. Dobrze, że ta troska została systematycznie przypomniana.

Sukcesywnie należy wskazać, że przypisy w rozprawie doktorskiej zostały sporządzone dokładnie; tę dokładność należy podkreślić tym bardziej, że jest ich stosunkowo dużo a Doktorant nie poprzestał tylko na przywoływaniu w przypisie tylko jednego synodu, ale robi odwołanie do wielu, co jeszcze bardziej wskazuje na dokładność i rzetelność przeprowadzonych badań.

Podkreślić należy także zasadniczo poprawny poziom edytorski recenzowanego doktoratu, co przy jego wielkości niewątpliwie nie było rzeczą łatwą.

Ponadto, w szczególności na pozytywne podkreślenie zasługuje dobrze napisany Wstęp, dokładne i poprawne pod względem merytoryczno-formalnym zredagowane wprowadzenia (które właściwie wprowadzają w problematykę poszczególnych rozdziałów pracy) oraz podsumowania (w formie wyliczonych wniosków) do poszczególnych rozdziałów pracy, jak również bogata treść poszczególnych rozdziałów doktoratu, która podjęty temat badawczy ukazuje w szerokiej perspektywie nie tylko prawnej, ale także i teologicznej oraz historycznej. Niekiedy także Doktorant pozwala się także ponieść pewnej fantazji duszpasterskiej, czy też może nawet kaznodziejskiej. I tak np. we wniosku nr 3 na s. 197 Doktorant napisał, że „Chrzest daje prawo do udziału e Eucharystii, ale dopiero bierzmowany może uczestniczyć w niej w sposób najpełniejszy i najwłaściwszy”. Rodzi się zatem pytanie: czy dziecko, które przystępuje do pierwszej Komunii świętej, jeszcze przed bierzmowaniem, nie uczestniczy w Eucharystii w sposób pełny i właściwy? Podobnie we wprowadzeniu do rozdziału trzeciego na s. 199 pisze, że zostanie w nim „podjęta analiza norm prawnych ustawodawców synodów partykularnych”, natomiast w rozdziale jest też analiza ustawodawstwa synodów diecezjalnych. Ten sam mankament znajdujemy na s. 201, gdzie czytamy, że „ustawodawcy polskich synodów partykularnych”, po czym w przypisie nr 10 mamy wyliczony II Polski Synod Plenarny i aż 15 synodów diecezjalnych. Natomiast zapis na s. 308 jest już jak najbardziej poprawny, czytamy tam bowiem bardzo ogólnie o polskim ustawodawstwie synodalnym.

Pod względem metodologicznym praca jest jak najbardziej solidnym opracowaniem. Stąd też, należałoby podkreślić, iż układ pracy jest jasny, przejrzysty, logiczny oraz spójny, poszczególne wypowiedzi Autora są dobrze

oraz starannie udokumentowane, podobnie język rozprawy jest jasny, precyzyjny oraz naukowy.

Recenzowana praca jest całościowym, bardzo współczesnym oraz aktualnym studium podjętej, niewątpliwie interesującej i ważnej, problematyki badawczej; jej zakres został bardzo precyzyjnie wyodrębniony, zakreślony oraz kompetentnie przedstawiony. Należy także podkreślić, że doktorat ma wymiar bardzo praktyczny, należałoby zatem życzyć, aby przeprowadzone badania stały się mocnym impulsem do praktycznego realizowanie postanowień polskich posoborowych i pokodeksowych synodów diecezjalnych i partykularnych.

3. Wniosek

Recenzowana rozprawa doktorska charakteryzuje się poprawnym poziomem badań naukowych; jest interesującym oraz wyczerpującym studium kanonicznym współczesnego polskiego ustawodawstwa synodalnego, to znaczy polskich synodów diecezjalnych oraz partykularnych. Całościowa zatem ocena rozprawy doktorskiej jest jak najbardziej pozytywna.

Konkludując, stawiam wniosek o kontynuowanie rozpoczętego przewodu doktorskiego ks. Patryka Antoniego Szymańskiego.

Tarnów, dnia 11 lipca 2022 roku